

процесу професійного оволодіння. У студента формується «навчена безпорадність» щодо професійного опанування.

Рольова позиція «зрілої особистості» реалізується в парадигмі особистісного підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізацію та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню метапрофесійної ідентичності, рольова позиція «кваліфікованого фахівця» реалізується в парадигмі компетентнісного підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізацію та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню фахової ідентичності, а рольова позиція «ефективного студента» реалізується в парадигмі студентоцентрованого підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізації та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню навчально-професійної ідентичності студентів.

Література:

1. Андрушко Я.С. Професійна ідентичність особистості як психологічний феномен. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 19. С. 104-110.

2. Разумна А.Г. Педагогічні чинники формування професійної ідентичності майбутнього медичного фахівця в умовах вишу. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Щоквартальний науково-практичний журнал. 2019. № 1. С. 16–28.

3. Яковенко Ю.Л., Корзюк, О.В. Нові ролі та функції викладача вищої школи в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 23. Т. 2. С. 139-143.

ГОЛОД 1946-1947 РОКІВ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ

Кириченко В. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології та права
Національний університет «Запорізька політехніка»*

Соколенко Ю. М.

*старший викладач кафедри політології та права
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Дослідження зазначеної теми набуває сьогодні особливої актуальності, адже в цьому році виповнюється 75-роковина початку жакливих і

трагічних подій в новітній історії українського народу – голод 1946-1947 рр., який за висловлюванням І. Г. Шульги, сховався «в історичному літописі за 1933м, 1941-1945 роками. Але в пам'яті народній вони ще й нині озиваються болем» [1, с. 179]. При цьому, для ґрунтовного висвітлювання та наукового узагальнення цієї проблематики, необхідно зазначені питання перевести з політичної в історичну площину, яку останнім часом зводять до ідеології, а також обґрунтувати причини виникнення та поширення голоду 1946-1947 рр. в Україні.

Отже ми вважаємо, що основними причинами виникнення та поширення голоду 1946-1947 рр. в Україні є як об'єктивні обставини, так і суб'єктивні чинники, а саме:

По-перше, втрати, які були завдані Україні за роки німецької окупації, насамперед сільському господарству, яке було найбільш вагомим серед усіх галузей економіки держави. За офіційними даними окупанти «зруйнували та пограбували в Україні 27910 колгоспів, 872 радгоспа, 1300 МТС» [2, с. 430], вилучили 3442 тис. голів великої рогатої худоби, 3750 тис. свиней, 4781 тис. овець і кіз, 2692 тис. коней, 4415 тис. тонн зерна та борошна, 1310 тис. тонн картоплі [3, с. 19], а також величезних збитків зазнали і особисті підсобні господарства селян. Проте, найбільш трагічними були втрати населення України, яке в наслідок проведення масових насильницьких «трудових мобілізацій» до Німеччини та застосування окупантами надзвичайних заходів (розстрілів) зменшилось відповідно на 2503 тис. [4, с. 97] і 4500 тис. чоловік [5, с. 28-29]. У результаті цього на початок 1945 р. населення республіки у порівнянні з відповідним періодом 1941 р. зменшилось більш як на 7,4 млн. чоловік, або на 27,2%, при цьому 73,6% вибулого населення складала особи чоловічої статі [2, с. 190]. Особливо помітним було скорочення працездатного насамперед чоловічої частини населення, що не тільки ускладнювало відтворення населення, але і створювало напруженість у забезпеченні сільського господарства трудовими ресурсами.

Таким чином, станом на 1946 р. в Україні практично нанівець було зведено матеріально-технічну базу колгоспів і радгоспів, а статевовікова структура сільського населення характеризувалось критичними показниками, що значно погіршало матеріальне становище трудівників села порівняно з довоєнним періодом.

По-друге, негативний вплив сильної посухи 1946 р. на врожайність, що охопила майже всі зернові райони півдня та сходу України. Як свідчить інформація Голови Ради Міністрів УРСР М. С. Хрущова Голові Ради Міністрів СРСР Й. В. Сталіну: «посуха, що мала місце в Україні в цьому році (1946 р. – авт.), знизила врожайність хлібів наполовину проти первісних оцінок» [6, с. 54]. У ряді областей України посуха виявилась і

в наступному, 1947 р. Усе це призвело до того, що в колгоспах і радгоспах лише в 1946 р. загинуло майже 350 тис. га посівів зернових культур, а валовий збір зерна зменшився проти первісних видових оцінок на 310 млн. пудів [6, с. 8, 95], а проти 1940 р. – у 3,5 рази. Водночас, наслідки посухи посилювалися діями центральних союзних органів, які, не рахуючись з таким становищем і можливостями, здійснювали жорсткий тиск на місцеві органи влади, колгоспи та радгоспи, вимагаючи будь-якою ціною виконати обов'язкові плани поставок сільськогосподарської продукції

Таким чином, у перший повоєнний рік рутинна недосконала колгоспно-радгоспина система не змогла протистояти стихійному лихові, яким була посуха. Але, як зазначила О. М. Веселова, в голоді, що охопив Україну (адже можна було перерозподілити сільгоспродукцію і його уникнути), винною була не природа, а політика, яку в той період проводила верхівка тоталітарної держави на чолі з Й. В. Сталіним [7, с. 327]. Тобто, посуха 1946 р. не була головною причиною голоду, а виступала лише його приводом.

По-третє, проведення жорсткої податкової політики держави стосовно селянства. У 1945 р. у країні були відновлені довоєнні ставки податку, які починаючи з 1946 р. постійно збільшувались, з одночасним зменшенням податкових пільг. Наприклад, у 1946 р. кожен селянський двір мав здати державі 40 кг м'яса, 200 літрів молока (і це в той час, коли 43% колгоспників не мали корів), 90 яєць і 5-10 карбованців за фруктове дерево, а з березня місяця ці поставки збільшилися до 260 літрів молока з кожної корови колгоспника та 300 літрів – з одноосібника [8, с. 46]. Усе це призводило до того, що селяни фізично не справлялися з колосальною кількістю покладених на них податків.

Таким чином, реалізація державної політики обкладання непосильними податками сільських жителів не сприяла економічному підйому аграрного виробництва, не забезпечувала оптимального співвідношення особистого і громадського господарства, а також не стимулювала його раціонального ведення.

По-четверте, неефективна діяльність партійних і державних органів влади всіх рівнів щодо продовольчої допомоги тим регіонам України, населення яких голодувало, та проведення зовнішньої політики СРСР щодо експорту зерна за кордон. Центральні державні органи влади постійно вимагали беззаперечного виконання нереальних для республіки планів держпоставок хліба, що ще більше посилювало голодоморну ситуацію в Україні, і як результат розгортався масовий голод, пік якого припав на зиму 1946-1947 рр. і весну та літо 1947 р. За офіційними даними, лише в центральній, східній та південній Україні голодувало близько 3 млн. селян [9, с. 111]. Враховуючи, що голодні

хлібороби не зможуть працювати та необхідність своєчасного проведення комплексу весняних сільськогосподарських робіт 1947 р. і підтримки гостропотребуючого працюючого голодуючого населення Уряд СРСР виділив 140 млн. карбованців для організації сільських їдальнь з одноразовим гарячим харчуванням та 60 тис. тонн хліба для харчування 3 млн. 400 тис. селян під час проведення польових робіт [10, с. 21]. Однак така підтримка з боку держави була насамперед виявом цинічного ставлення до реальних проблем селянства, яка водночас у зростаючих масштабах експортувати зерно, за цінами, що були нижчі від світових і переважно в кредит, країнам із табору «народної демократії» і тим самим не допустити голоду в Болгарії, Угорщині, Польщі, Чехословаччині, яких теж охопила посуха.

Таким чином, продовольча допомога селянам, які страждали та помирили голодної смертю, була несвоєчасною та недостатньою. Дуже часто всі звернення до партійних і державних органів влади і навіть безпосередньо до «вождя народів» – Й. В. Сталіна, закінчувались, наприклад, такою відповіддю: «Становище колгоспників колгоспу ім. В. Куйбишева (Василівського району Запорізької області – авт.) не гірше, аніж в інших районах» [11, с. 85].

Висновки. Отже, голод 1946-1947 рр. в Україні став результатом як об'єктивних так і суб'єктивних чинників. Але серед зазначених причин визначальною є сталінська політика хлібозаготівель, яка в основі своє була антинародна та антигуманна, а також репресивна система вилучення вирощеного зерна та інших сільгоспродуктів незалежно від врожайності. Тобто, в умовах голоду державна влада виявилася неспроможною регулювати сільськогосподарські процеси і тому не змогла скорегувати пріоритети в аграрній політиці, а навпаки посилила діяльність репресивно-карального механізму проти населення під час реалізації економічних завдань, що свідчить про штучний та керований характер голоду 1946-1947 рр. в Україні.

Література:

1. Шульга І. Г. Людомор на Поділлі: монографія, Київ, 1993.
2. Восстановление народного хозяйства освобожденных и прифронтовых районов СССР. Сб. статей. Москва: Наука, 1983.
3. Сборник сообщений Чрезвычайной Государственной Комиссии по расследованию злодеяний немецко-фашистских оккупантов на временно оккупированной территории СССР. Москва, 1945.
4. Коваль М. В. Історія пам'ятає. Київ: Політвидав України, 1965.
5. Коваль М. В. Борьба населения Украины против фашистского рабства. Киев: Наукова думка, 1979.

6. Голод в Україні 1946-1947: документи і матеріали / відп. ред. В. А. Смолій, упоряд. О. М. Веселова (гол. упоряд.), Т.Т. Гриценко та ін. Київ – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1996. 367 с.

7. Веселова О. До питання історіографії голоду 1946-1947 рр. в Україні. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук.праць. 2007. Вип. 16 (1). С. 316-336.

8. Даниленко В. М. Передумови голоду 1946-1947 рр. в Україні. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. наук. статей. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2008, Вип. 13. С. 42-50.

9. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946-1947 рр. в Україні. *Український історичний журнал*. Київ, 2006, № 6. С. 98-124.

10. Перковський А. А., Пирожков С. І. Демографічні втрати народонаселення Української РСР в 40-х роках. *Український історичний журнал*. Київ, 1990. № 2.

11. Кириченко В. М. Українське село і тоталітарна держава в умовах голодомору 1946-1947 років. дис. ...канд. істор. наук. Запоріжжя, 1996. 215 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кмін А. О.

ад'юнкт

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

У 2015 році була прийнята Стратегія національної безпеки України [1], яка визначила актуальні загрози, які стосувались суспільно-політичної, економічної, інформаційної, екологічної стабільностей, тощо. У Стратегії в основу більшості загроз національної безпеки була покладена агресія Росії проти України, насамперед слід виокремити наступні:

- тимчасова окупація Кримського півострову та військова агресія на Донецькій та Луганських областях;
- інформаційно-психологічна війна, приниження української мови і культури, фальшування української історії;
- активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій;
- інформаційна війна проти України.